

‘Stikstofbanen’ zijn harder nodig dan ooit, maar de mensen zijn er niet

Maureen Blankestijn

Terwijl het stikstofbeleid zich ontvouwt, zien experts de lijst aan uitdagingen voor het landelijk gebied langer worden. Niet eerder waren de mensen die boeren door de wirwar aan wet- en regelgeving kunnen loodsen, zo hard nodig. Maar vacatures vullen gaat moeizaam.

Fotobijlschrift: Een lege stal van een boerenbedrijf dat gestopt is. Voor boeren is onafhankelijk advies bij de uitkoopregelingen en het plannen van hun toekomst heel belangrijk. Foto: Flip Franssen/ANP

In het kort

- Het landelijk gebied gaat ingrijpend veranderen de komende jaren, al honderden boeren doen mee aan de uitkoopregelingen die stikstofuitstoot moet verminderen.
- Nieuwe banen die boeren helpen, zoals de stikstofzaakbegeleiders, zijn hard nodig.
- Maar er is een ‘schreeuwend tekort’ aan agrarisch makelaars, taxateurs en landgoedbeheerders, zoals rentmeesters.

Een kruisje bij zijn bedrijf, dat krijgt Leo van Lier in 2015. Zo voelt het althans. Op de rand van het Limburgse dorp Heibloem houdt hij op dat moment bijna tienduizend varkens. 'Elke week was gestructureerd. Elke maandag stond om zes uur de veewagen op de stoep, net als op woensdag. Elke dag van de week was hetzelfde als die ervoor.'

Na het overlijden van zijn vader werkt Van Lier vanaf zijn achttiende als varkenshouder, eerst samen met zijn moeder, later met zijn vrouw en vijf personeelsleden. Vier kinderen en verbouwingen verder is de boerderij een 'bovengemiddeld' bedrijf, oftewel duizenden varkens verder.

'We probeerden altijd het dorp te betrekken bij uitbreidingen en uit te dragen "bel vooral als je last hebt",' vertelt Van Lier. In de weekeinden reden ze de mest niet uit om geuroverlast te voorkomen. 'Of als we hoorden dat er feestje was. Kleine moeite.'

Maar goed contact met de omwonenden of niet, Van Lier hoort steeds meer geluiden over regelgeving die geuroverlast van varkenshouders moet tegengaan. Steeds vaker komt hij tot de conclusie dat zijn bedrijf, op die plek, met zo veel dieren niet past binnen de plannen van de gemeente. 'Die wil geen intensieve veehouderij zo dicht bij een dorp. Toen wist ik: ik ben de laatste die hier een veebedrijf heeft.'

En een ondernemer moet naar alle opties kijken, vindt Van Lier. Dus bestudeerde hij in 2018 de landelijke uitkoopregeling voor varkensboeren en hakte die zomer de knoop door: stoppen. In de maanden daarop blijft de veewagen in het vaste ritme voorrijden. Nieuwe biggen komen er niet meer en elke week wordt het stiller in de stal. Als met kerst de laatste varkens weggrijden naar de slacht, is de stal leeg.

Stallen gesloopt, nieuwe plannen

Nu denkt hij weer vaak na over stoppen, maar niet voor zichzelf. Als een van de ruim honderd zaakbegeleiders van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit helpt hij boeren met keuzes maken te midden van de stikstofcrisis. Sinds juli kunnen boeren zich opgeven voor de vrijwillige landelijke beëindigingsregelingen. Als boeren na een onlinecheck zien dat ze in aanmerking komen, kunnen ze met een zaakbegeleider in gesprek over alle opties.

'Eerst drinken ze wekelijks een kopje koffie met de veehandelaar, maar ineens komt ie niet meer. Want als er geen koeien of varkens meer zijn, hoeft ie ook geen koffie meer'

Leo van Lier, ex-boer, nu zaakbegeleider

Zo werd Van Lier ambtenaar, ondanks de achterdocht tegen de overheid die veel agrariërs hebben. Hij weet precies waar het knelt en pijn doet als gestopte boer. 'Dat je in een gat zal vallen, beseffen de meeste boeren niet. Eerst drinken ze wekelijks een kopje koffie met de veehandelaar, maar ineens komt ie niet meer. Want als er geen koeien of varkens meer zijn, hoeft ie ook geen koffie meer.'

Een wirwar aan regels en formulieren volgt kort na het stoppen, weet Van Lier. Bestemmingsplannen moeten gewijzigd en de stallen gesloopt. Van Lier begon al voordat de laatste muren plat lagen met het nieuwe plan. Bedrijfsruimte verhuren op een klein industrieterreintje moest vanaf dan het inkomen garanderen. Voor het keukenraam van Van Lier graast een groepje schapen, maar links van het veldje staat geen stal meer. Voor een grote zwarte loods staan uitgestalde stacaravans van een huurder. 'Als we niet zo vroeg waren begonnen, had er nu nog niets gestaan', zegt Van Lier. Zeven jaar duurden de gesprekken met onder meer de gemeente.

'Nu toevallig stikstof'

Nieuwe functies om de boeren te helpen, zoals de stikstofzaakbegeleiders, zijn hard nodig, vindt Jos Ebbers, agrarisch makelaar en NVM-bestuurder. 'Maar er is nog zo veel meer dan stikstof. Stikstof is nu toevallig via de rechter afgedwongen, dus moeten we daar mee aan de slag. Alleen hebben we nog veel meer uitdagingen in het landelijk gebied.' De makelaar noemt 'waterkwaliteit', 'CO2-reductie', 'natuurinclusief boeren'. 'Nou ja, je kent al die termen wel. Er moet echt verschrikkelijk veel gebeuren in het landelijk gebied en ik maak me grote zorgen of we daar wel de mensen voor hebben.'

'Er moet echt verschrikkelijk veel gebeuren in het landelijk gebied, en ik maak me grote zorgen of we daar wel de mensen voor hebben'

Jos Ebbers, agrarisch makelaar en NVM-bestuurder

Dat het landelijk gebied ingrijpend gaat veranderen de komende jaren, daar lijken de meesten het over eens. Ruim zeshonderd boeren hebben zich al aangemeld voor de uitkoopregeling. Regelingen die boeren moeten helpen met extensiveren en innoveren, staan nog op de rol. Provincies hebben zogeheten gebiedsprogramma's geschreven over stikstofreductie, duizenden hectares nieuw bos en doelen voor schoner water.

Wie gaat dat werk allemaal uitvoeren en in goede banen leiden? 'In het landelijk gebied gaat het altijd – hoe je het ook wendt of keert – om een ruimtelijke component met grond of gebouwen', zegt Ebbers. 'Daar in je eentje als agrarisch ondernemer beslissingen in nemen, is geen sinecure.'

Maar de sector van agrarisch makelaars, taxateurs en landgoedbeheerders zoals rentmeesters is sterk vergrijsd. 'De groep dertigers en veertigers lijkt wel te ontbreken', zegt Fenny Frens, studieleader bij de nieuwe opleiding aan de Aeres Hogeschool Dronten. Vanwege de 'schreeuwende tekorten' blies de hogeschool een oude opleiding nieuw leven in. Hbo-studenten kunnen sinds dit jaar in deze bedrijfskundeopleiding doorstromen tot agrarisch taxateur, makelaar of rentmeester.

Dit schooljaar vulde de opleiding twee klassen en die hoopt zo ieder jaar uit te breiden. Al zijn de tekorten die de hogeschool juist wil oplossen, nu al een beperking. 'Vakdocenten vinden uit een werkveld dat overvraagd is, is erg lastig', zegt Frens.

Voor student Benjamin Dam was de stikstofcrisis het laatste zetje om voor de studie te kiezen. 'Ik zie vrienden die melkveehouder zijn naast een Natura 2000-gebied worstelen', zegt Dam. 'Ze willen wel, maar ze hebben geen tijd om zich bezig te houden met alle juridische aspecten.'

Handjevol agricoaches

Dat ziet ook Bianca Coenen, die boeren begeleidt bij stoppen of andere ingrijpende veranderingen als coach. Coenen werkte jarenlang als senior assistent in de agrarische accountancy, maar is sinds zeven jaar werkzaam als 'agrcoach'.

Coaches en zaakbegeleiders zijn relatief nieuw aan de boerenkeukentafel, naast de accountant, de bank en voerhandelaren die traditioneel gezien al een vaste plek hebben. 'Die hebben allemaal een mening en een belang. Het is dan moeilijk als boer zelf verandering in te zetten', zegt Coenen.

Net als Coenen begon de laatste jaren nog een handjevol anderen als 'agrcoach'. Uit cijfers van de Kamer van Koophandel blijkt dat dertig ondernemers zo staan ingeschreven. De afgelopen tien jaar nam het aantal toe van negen naar dertig coaches. Het getal is een ondergrens, zegt de KvK. Het werkelijke aantal ligt waarschijnlijk hoger, omdat ze ook andere titels gebruiken.

Het landbouwministerie moedigt onafhankelijk advies voor boeren aan. Boeren die hulp nodig hebben bij informatie verzamelen of het indienen van een aanvraag, kunnen adviesvouchers ter waarde van €1500 krijgen voor het inhuren van een derde.

'Soms is een stoppersregeling al wel in gang gezet, maar is nog geen enkel gesprek gevoerd. Een jaar lijkt dan lang, maar het is kort dag om gesprekken met de gemeente op te starten'

Bianca Coenen, agrcoach

Nu komt Coenen er vaak pas bij als de tijd begint te dringen. 'Soms is een stoppersregeling al wel in gang gezet, maar is nog geen enkel gesprek gevoerd. Een jaar lijkt dan lang, maar het is kort dag om gesprekken met de gemeente op te starten.' En te laat zijn kan een periode zonder inkomen betekenen. In de toekomst hoopt ze vaker al eerder aan te schuiven, want 'sparren met de overheid met een A4'tje ideeën in de hand', dat durven veel boeren niet, zegt Coenen.

Van Lier lukte het wel, en jaren later is er op de oprit van het kleine industrieterrein geen spoor meer te vinden van de tienduizenden varkens die er door de jaren heen in de stallen stonden. Of bijna geen spoor: in de verte steekt een groen dakje uit. Daar woonde ooit huisdier en lievelingsvarken tante Door.

Bron: FD 22 oktober 2023